

Ούτε καν παρθένες...

Ο **Ευγένιος Δ. Ματθιόπουλος** γράφει για τις «Λουόμενες» που για μια ακόμη φορά αποδίδονται στον Παρθένη, αν και είναι γνωστό ότι τον πίνακα τον φιλοτέχνησε άλλος

Το έργο του Α. Α. Thivet «Μετά το λουτρό», που δημοσίευσε ο Στ. Λυδάκης στο περιοδικό «Ζυγός», 55 (1982), σ. 21 και το οποίο είχε ο Κ. Ηλιάδης ως πρότυπο

Το έργο της Συλλογής Α. Γ. Λεβέντη που έχει ζωγραφίσει ο Κ. Ηλιάδης και το οποίο εμφανίζεται ως αποδιδόμενο στον Παρθένη με τίτλο «Λουόμενες»

Τώρα που έχει κοπάσει η πολιτική διαμάχη γύρω από τις δραστηριότητες του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού, μπορούμε νομίζω, δίχως τον κίνδυνο άμεσης εμπλοκής σ' αυτή, να συζητήσουμε σχετικά με την έκθεση έργων του Παρθένη, που το Ιδρυμα οργάνωσε τον περασμένο Μάιο στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Βιέννης.

Οι ενστάσεις που μπορεί να γείρει κανείς για την έκθεση αυτή είναι πολλές και αφορούν τόσο τις επιλογές και την αντιπροσωπευτικότητα των έργων όσο και την επιστημονικότητα, τη σκοπιμότητα και την καταλληλότητα όσων γράφονται στον Κατάλογό της, που υπογράφει ο κ. Χρ. Χρήστου: *Κ. Παρθένης / Βιέννη - Παρίσι - Αθήνα*, έκδ. Ιδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού (Αθήνα), 1995 (κυκλοφόρησε επίσης σε γερμανική και σε αγγλική μετάφραση).

Θα σταθώ αναλυτικά σε ένα μόνο συγκεκριμένο έργο, που δημοσιεύεται πρώτο - πρώτο σ' αυτόν τον Κατάλογο, στο «Λουόμενες νύμφαι» του «1900», της συλλογής Α. Γ. Λεβέντη.

Ας δούμε γιατί.

Το έργο αυτό πρωτοδημοσιεύθηκε το 1976, από τον κ. Α. Ξύδη, στη μελέτη του: «Κ. Παρθένης» (*Οι Έλληνες Ζωγράφοι*, Αθήνα, 1976). Η υπογραφή «C. Parthenis 900», κάτω αριστερά, ήταν η μόνη «μαρτυρία» για το ποιος και πότε το είχε ζωγραφίσει. Ο κ. Ξύδης είχε επισημάνει τότε τη σπανιότητα της χρονολόγησής του από τον ίδιο τον ζωγράφο. Το έργο ανήκε πριν, όπως και όλη η συλλογή Λεβέντη, στον Γ. Αβέρωφ και αυτό ήταν όλο κι όλο το γνωστό ιστορικό της προέλευσής του.

Λίγο όμως καιρό μετά, σε μια έρευνα του περιοδικού *Ταχυδρόμος*, ο γνωστός έμπορος έργων τέχνης κ. Ευθύφρων Ηλιάδης ήρθε να ρίξει φως στο παρελθόν του, καθώς κατήγγειλε: «Είχα στην "γκαλερί" δύο κομμάτια μακρόστενα, που είχαν την υπογραφή - και είχαν φιλοτεχνηθεί από τον - Κώστα Ηλιάδη, μαθητή του Παρθένη. Αυτά τα έργα τα πούλησα αντί ενός μικρού ποσού, που μεγάλωσε ξαφνικά, αφού οι "ασιόδες" σβήσανε τον "Κ. Ηλιάδη" και βάλανε "Κ. Παρθένης". Τα κομμάτια αυτά περάσανε στην κατοχή ενός γνωστού πολιτικού (υπουργού), σαν Παρθένηδες! Σήμερα ένα απ' αυτά βρίσκεται καταχωρημένο σαν "Παρθένης" σε μια Εγκυκλοπαίδεια Τέχνης. Έχει τον τίτλο "Λουόμενες" και ανήκει στη Συλλογή Λεβέντη. Δηλαδή πέρασε από τον πολιτικό στον κ. Λεβέντη» [βλ. Β. Καββαθάς, Πλαστοί πίνακες: μια μεγάλη «κομπίνα», *Ο Ταχυδρόμος*, 21 (1976), σ. 12].

Ενα μήνα αργότερα, ο ίδιος ο Κώστας Ηλιάδης επιβεβαίωσε το γεγονός δηλώνοντας: «Το 1921, δεκαοχτάχρονος νέος, ζωγράφισα δύο πίνακες μακρόστενους, όρθιους (1,40X0,64), τους υπογράψα, τους πλαισίωσα μ' ένα πηγάκι 2 εκατ., τοποθέτησα μάλιστα και το απαραίτητο μπρουντζάκι, που έγραφε: "Κώστας Ηλιάδης. Σκηνή στο Υπαιθρο. 1921". Τα έργα αυτά έγιναν για λογαριασμό του κ. και της κ. Δήμου Παπασταμέλου, η δε εκλογή του θέματος ήταν των πελατών μου. Το 1940 με τον πόλεμο, η κ. Φούλα Δ. Παπασταμέλου πρόσφερε για τον αγώνα, στο Ιδρυμα "Η Φανέλα του Στραπάτου", τους δύο αυτούς πίνακες, που εκτιμήθηκαν τότε 30.000 δρχ. Υπάρχει μάλιστα και απόδειξη παραλαβής των δύο πινάκων του ζωγράφου Κώστα Ηλιάδη από το Ιδρυμα, στην οποία αναφέρονται οι διαστάσεις των έργων, που είναι οι αυτές με τα δύο έργα μου, για τα οποία γίνεται σήμερα λόγος. Το Ιδρυ-

μα εκποίησε τους πίνακες οι οποίοι έφτασαν μια μέρα στον έμπορο έργων τέχνης κ. Ευθύφωνα Ηλιάδη, ο οποίος με τη σειρά του, όπως γνωρίζω, τους πούλησε σαν έργα του ζωγράφου Κώστα Ηλιάδη» [βλ. Β. Καββαθάς, Πλαστοί πίνακες: κομπίνας «οικ έσται τέλος», *Ο Ταχυδρόμος*, 26 (1976), σ. 69].

Το 1981 ο κ. Χρ. Χρήστου στο βι-

βλίο του *Η ελληνική ζωγραφική 1832-1922* (Αθήνα, σ. 109) αναφέρθηκε στις «Λουόμενες νύμφες» του 1900, της συλλογής Λεβέντη, δεχόμενος ότι είναι αυθεντικός Παρθένης. Η γενικότερη εξόφθαλμη έλλειψη βιβλιογραφικής ενημέρωσης εκείνης της μελέτης κάνει πολύ πιθανή την υπόθεση ότι ο ιστορικός αγνοούσε τις καταγγελίες ή, στην α-

ντίθετη περίπτωση, τις απέρριπτε σιωπηλά σαν «δημοσιογραφικό θόρυβο».

Τον επόμενο χρόνο, όμως, το 1982, ο κ. Στ. Λυδάκης δημοσίευσε ένα καυστικό άρθρο με τίτλο «Μια παλιά καρτ-ποστάλ / το πειστήριο του "εγκλήματος"», στο περιοδικό *Ζυγός*, [55 (1982) σ. 19-21], όπου επανερχόταν στις καταγγελίες του

Κώστα Ηλιάδη και επιπλέον αποκάλυπτε ότι το έργο που ο Κ. Ηλιάδης είχε ζωγραφίσει το 1921 δεν ήταν πρωτότυπο, αλλά αντίγραφο από το έργο «Μετά το λουτρό», του Α. Thivet! Δημοσίευσε μάλιστα το ίδιο το πρότυπο της αντιγραφής, καθώς επίσης και το, ιδίων διαστάσεων, συμπλήρωμα του δίπτυχου του Κ. Ηλιάδη, «*Το φίλημα*».

Θα ήθελα εδώ να προσθέσω ότι ανατρέχοντας στους εικονογραφημένους καταλόγους των παρισινών Σαλόν 1898-1910 της Societe des Artistes Francais, βρισκουμε τον Antoine Auguste Thivet, που ήταν ένας συντηρητικός μαθητής του Gerome, να εκθέτει κάθε φορά ένα με δύο έργα, όπου πάντα απεικονίζονται παρόμοια θέματα, δηλαδή γυμνές Νύμφες σε ηδοναβείς στάσεις μέσα σε ειδυλλιακά τοπία. Στον Κατάλογο μάλιστα του 1899, στο έργο «*Doux instants*» [Salon, 1899, αρ. 1886, πίν. σ. 140], βλέπουμε να επαναλαμβάνει πάλι, πανομοιότυπη, τη γυμνή γυναικεία φιγούρα, που στέκει όρθια στο άλλο έργο του, αυτό που δημοσίευσε ο κ. Στ. Λυδάκης και αντίγραψε ο Κ. Ηλιάδης.

Το 1989, όταν η κ. Ε. Αράπογλου δημοσίευσε τον Κατάλογο: *Συλλογή Α. Γ. Λεβέντη. Πίνακες Ελλήνων Ζωγράφων του 19ου και 20ού αιώνα* (Αθήνα), συμπεριέλαβε σ' αυτόν και τις «Λουόμενες νύμφες» ως έργο «αποδιδόμενο στον Παρθένη» (όπ.π., σ. 120), επιχειρώντας έτσι να επαναφέρει το έργο στην εργογραφία του καλλιτέχνη, έστω και ως «αποδιδόμενο». Η ίδια δεν πρότεινε κανένα συγκεκριμένο αντεπιχείρημα υπέρ αυτής της «απόδοσης», ενώ είναι αδιάσειστα τα επιχειρήματα ότι πρόκειται για αντίγραφο άλλου ζωγράφου με πλαστή υπογραφή.

Η κ. Αράπογλου αντιπαρέρχεται αυτές τις καταγγελίες, δίχως μάλιστα να τις αναφέρει στη βιβλιογραφία του έργου που επισυνάπτει, όπως θα όφειλε σύμφωνα με την επιστημονική δεοντολογία. Αραγε τις αγνοεί; Αλλά τότε γιατί υποβιβάζει το έργο σε «αποδιδόμενο» και δεν το θεωρεί αυθεντικό και σίγουρο Παρθένη;

Στον Κατάλογο της έκθεσης της Βιέννης, την «απόδοση» αυτή βρίσκουμε να την επαναλαμβάνει και ο κ. Χρήστου, επικυρώνοντάς την (σ. 40) με τη δική του υπογραφή, δίχως βέβαια ούτε αυτός να εξηγεί για ποιο λόγο ένα ενυπόγραφο έργο, που ο ίδιος θεωρούσε το 1981 σαν αυθεντικό Παρθένη, το δέχεται πλέον ως «αποδιδόμενο».

Πρέπει επίσης να επισημάνω ότι ο κ. Χρήστου στη βιβλιογραφία του έργου, στην οποία παραπέμπει, δεν «αγνοεί» εντελώς τον κ. Στ. Λυδάκη! Αλλά το παράδοξο είναι ότι και αυτός δεν αναφέρεται στο προαναφερόμενο άρθρο του *Ζυγού* όπου ο κ. Στ. Λυδάκης καταγγέλλει το έργο, αυτό το άρθρο ο κ. Χρήστου το παραλείπει εντελώς και προτιμά να παραπέμπει στο βιβλίο του κ. Στ. Λυδάκη, *Η ιστορία της νεοελληνικής ζωγραφικής* (Αθήνα, 1976, σ. 358). Ο κ. Χρήστου όμως «παραβλέπει» ότι ναι μεν σ' αυτή του τη μελέτη ο κ. Στ. Λυδάκης σχολιάζει τις «Λουόμενες» ως έργο του Παρθένη, αλλά γράφει ρητά πως αναφέρεται σ' εκείνες της συλλογής της Σοφίας Παρθένη (σήμερα στη συλλογή της ΕΠΜΑΣ, αρ. 6504), δηλαδή αναφέρεται σε ένα άλλο, άσχετο, έργο.

Δεν βλέπω όμως πώς μπορεί, με παραπομπές στο αναπόδεικτο, αγνοώντας από τη βιβλιογραφία ότι δεν βολεύει και παρερμηνεύοντας τα κείμενα των άλλων, να υποστηρίξει κανείς την αυθεντικότητα ενός έργου, ούτε κατά τη συνεισφέρει στην προστασία του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό, αντίθετα νομίζω ότι έτσι δοκιμάζει την ανοχή άλλων υπερβολικά.

ΙΑΤΡΙΚΗ & ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ
Τσεχία, Σλοβακία, Πολωνία

Στα αναγνωρισμένα Πανεπιστήμια
Μπρνο, Μπρατισλαβα
Βαρσοβία, Ποζναν, Λοτζ

- Αμεση εγγραφή στο 1ο έτος, 1995 χωρίς διαδικασία εξετάσεων
- Δυνατότητες μετεγγραφών από άλλα Πανεπιστήμια στο 2ο & 3ο έτος

Bohemian Institute of Studies

Τηλ.: 9252680, Fax: 7659960 Λ. Βουλιαγμένης 224

ΣΚ καρδιολογικού

εως

40%

...και στην Πλάκα,
7 ημέρες την εβδομάδα.